

Απόσπασμα εισήγησης «Ο Μέγας Κωνσταντίνος στα αγιολογικά κείμενα».

Επ. Καθηγητή Χρήστου Αθ. Αραμπατζή

Εκφωνήθηκε στο Θεολογικό Συνέδριο «Η Συμβολή του Μεγάλου Κωνσταντίνου, της Αγίας Ισαποστόλου Ελένης και του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου στην εδραίωση και ανάπτυξη του Χριστιανισμού», Χανιά 21-22 Δεκεμβρίου 2007

Μεθοδολογικά πρότερα

Η οποιαδήποτε προσέγγιση των αγιολογικών κειμένων ανοίγει δύο ερευνητικούς δρόμους στον εκάστοτε μελετητή τους.

Ο πρώτος δρόμος είναι ο γραμματολογικός, η αναζήτηση δηλαδή της ιστορίας του κειμένου, η ειδολογική του κατάταξη, η ταυτότητα του συγγραφέα και των περιστατικών συγγραφής, καθώς και η διαδρομή του μέσα στην ιστορία.

Ο δεύτερος δρόμος είναι ο ερμηνευτικός, αυτός ο οποίος αναζητά να ανιχνεύσει τα αίτια που παρήγαγαν το κείμενο, τις στοχεύσεις και τις βαθύτερες θρησκευτικές πεποιθήσεις του συγγραφέα, τον συγχρονισμό με το ευρύτερο ιστορικό και πνευματικό περιβάλλον και τη θέση του εντός αυτού.

Τα αγιολογικά κείμενα μέχρι και το πρώτο μισό του 20 αιώνα αντιμετώπιζονταν απαξιωτικά συνήθως από την ιστορική και θεολογική επιστήμη, καθώς θεωρούνταν πως ελάχιστη σχέση μπορούσαν να έχουν με τα πραγματικά γεγονότα και τις βασικές αλήθειες πίστης της Εκκλησίας.

Στα τελευταία χρόνια όμως, τόσο η ιστορική επιστήμη όσο και η θεολογία αντιλήφθηκαν το αξιόλογο του περιεχομένου και τη σπουδαιότητα των εκάστοτε διηγήσεων. Μέσα από τα κείμενα αυτά προκύπτουν σαφή συμπεράσματα που αποκαλύπτουν τις βαθύτερες πεποιθήσεις των ανθρώπων της κάθε εποχής, για την ιστορία και το επίπεδο της σχέσης Θεού και ανθρώπου, καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται το παρελθόν τους, εκτιμούν τον παρόν τους και οραματίζονται το μέλλον τους.

Η διεργασία σύνταξής τους και τα διάφορα επίπεδα επεξεργασίας, που γνώρισαν σε διάφορες εποχές, προσδιορίζουν και τη μεθοδολογία προσέγγισής τους ως ιστορικές και θεολογικές πηγές.

Στα αγιολογικά κείμενα η απόδειξη της ιστορικότητας των διηγήσεων είναι κάτι που περισσότερο ενδιαφέρει και απασχολεί την επιστημονική παρά την πιστεύουσα κοινότητα. Τα αγιολογικά κείμενα γενικά συντάχθηκαν μέσα στους κόλπους της εκκλησιαστικής κοινότητας από άτομα τα οποία ήταν έμμεσα ή άμεσα συνδεδεμένα με το βιογραφούμενο ή εγκωμιαζόμενο πρόσωπο, ενώ επιδείκνυαν έναν βαθύτατο θαυμασμό και σεβασμό για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Επιπλέον η αποδοχή ή μη των περιγραφών και των διηγήσεων από την εκκλησιαστική συνείδηση ήταν μια διεργασία συνήθως μακρόχρονη, η οποία εν τέλει επιβεβαίωνε ή απέρριπτε την διαχρονική εικόνα που αυτό πρόβαλε για τον βιογραφούμενο πρόσωπο μέσα στην ιστορία.

Κριτήριο αποδοχής ή απόρριψης αποτελούσε πάντοτε η αλήθεια που η εκκλησία διακήρυττε για τις σχέσεις Θεού και ανθρώπου και το γεγονός της σωτηρίας. Πολλές φορές μέσα από αυτή τη διαδικασία τα πρωτογενή κείμενα (αυτά δηλαδή που συντάχθηκαν σε μια πρώτη φάση, λίγο μετά το θάνατο του βιογραφούμενου), γνώριζαν περαιτέρω επεξεργασία, αποκτούσαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εποχής των κατοπινών συντακτών και ήταν με σαφήνεια προσανατολισμένα να απαντήσουν και να αντιμετωπίσουν ερωτήματα και προβληματισμούς της εποχής. Σ' αυτό το επίπεδο επεξεργασίας προηγείται η επίδειξη της θεολογικής σημασίας του κειμένου και ο συγχρονισμός της με τα δεδομένα της εποχής, στις πλείστες των περιπτώσεων σε βάρος της ιστορικότητας, η οποία είναι πάντα κάτι δευτερεύον για την πίστη της Εκκλησίας.

Εξάλλου τα αγιολογικά κείμενα έχουν διττή στοχοθεσία. Αφενός λειτουργούν διδακτικά με την προβολή συγκεκριμένων ανθρωπολογικών τύπων και αφετέρου λειτουργούν αποδεικτικά ως προς το κύριο γεγονός της σωτηρίας, της κοινωνίας Θεού και ανθρώπου. Με την εξιστόρηση και περιγραφή επιδιώκεται να επιδειχθεί ένα συγκεκριμένο μοντέλο - τύπος σχέσεων Θεού και ανθρώπου, το οποίο λειτουργεί σωτηριολογικά και πιστοποιείται αγιογραφικά.

Η παρέμβαση του θείου στον κόσμο και ο τρόπος ανταπόκρισης του ανθρώπου στην κλήση αυτή αποτελούν τον κεντρικό πυρήνα των παραπάνω διηγήσεων, καθώς αυτού του είδους η συνάντηση μεταφράζεται σε συγκεκριμένη στάση ζωής.